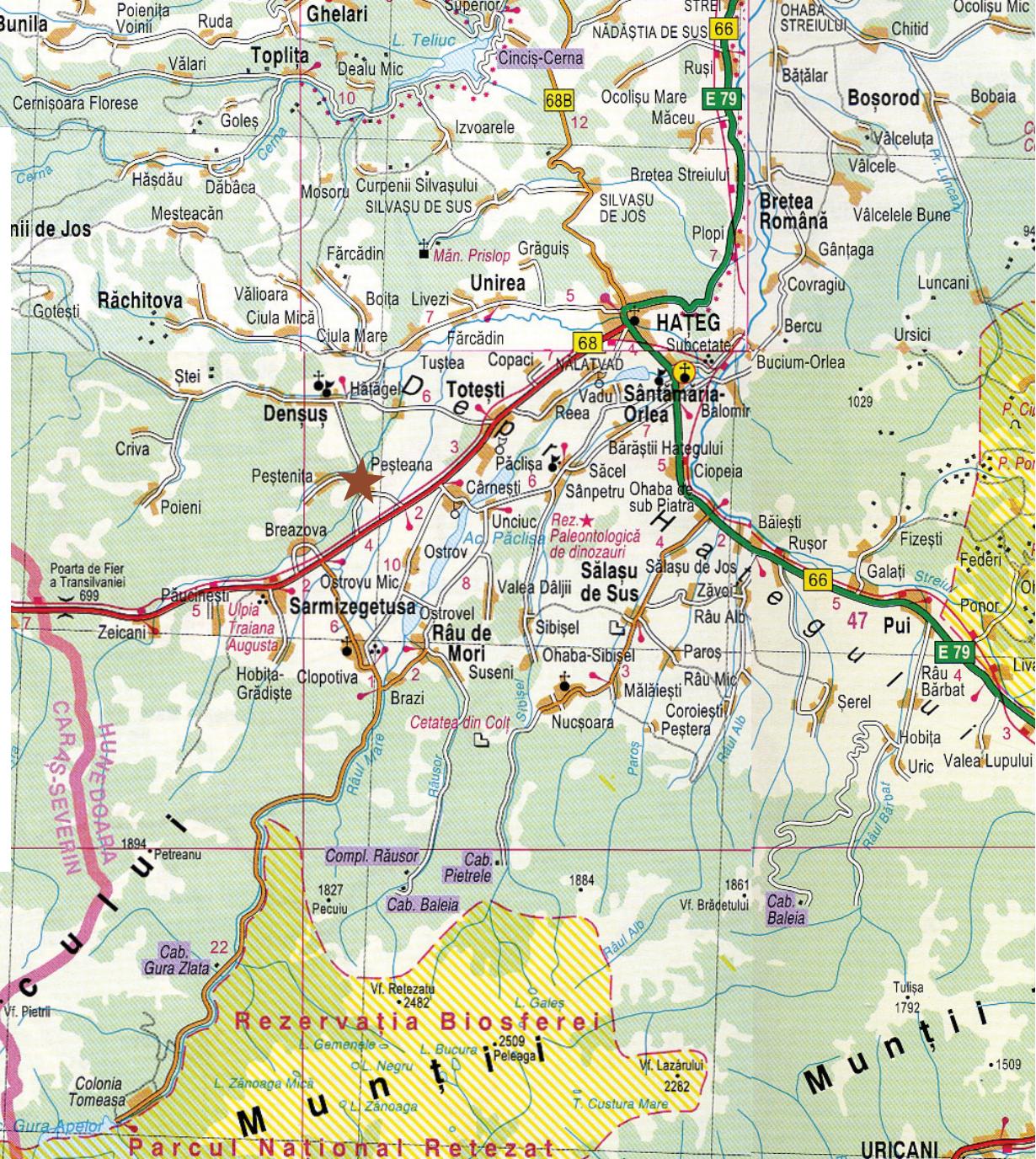

Muzeul satului hațegan

sat Peșteana, comuna Densuș, județul
Hunedoara

Situat în partea de vest a Depresiunii Hațegului, în județul Hunedoara, satul Peșteana are avantajul de a fi plasat într-o zonă feerică, mărginită de Munții Retezat, Munții Țarcului – la sud și sud-vest, Munții Poiana Rusă la nord, Munții Șureanu și Munții Sebeșului – la est și sud-est, și bogată în monumente: lăcașuri vechi de cult, cetăți, rezervații naturale sau situri geologice și arheologice. Peșteana, împreună cu alte sase sate (Densuș, Criva, Hățagel, Peștenița, Poieni și Ștei) aparține comunei Densuș, care numără aproximativ 2000 de suflete. De câțiva ani, această comună face parte din Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului, areal protejat care reunește, administrativ și teritorial, cele unsprezece comune din întreaga depresiune a Țării Hațegului. Atestat documentar la 1360, când preotul Balk l-a parte la scaunul judiciar al Țării Hațegului, sat grăniceresc în perioada stăpânirii austro-ungare, Peșteana are multe puncte de atracție pentru turiști: o biserică ortodoxă de secol XIII - XIV, construită din piatră adusă de la Ulpia Traiana Sarmisegetusa, cu o înfățișare ciudată și păstrând fragmente din pictura inițială, o biserică reformată de secol XVI, monument istoric, o rezervație botanică (mlaștina de la Peșteana, numită de localnici „Lacul fără fund”), areal protejat, sau „Măgureaua” (movila de la Peșteana), sit arheologic preroman.

Căi de acces: E 79, DN 68 (Hațeg – Totești), DJ 687 C (Totești – Densuș)

COLECȚIA PARTICULARĂ ANTON SOCACIU

În Peșteana există și un muzeu, „Muzeul satului hațegan”, prin fața căruia trece oricine vrea să meargă pe scurtătură de la Ulpia Traiana Sarmisegetusa la Biserica „Sf. Nicolae” din Densuș, vestitul monument istoric, o bijuterie arhitectonică medievală. Observi imediat căsuța veche de lemn, cu cerdacul ascuns de verdeață viței-de-vie.

Anton Socaciu s-a născut în Peșteana, dar a plecat devreme din sat, mai ales după ce rosturile familiei sale, mici comercianți locali, au fost stricate odată cu naționalizarea. Deși s-a stabilit la Deva imediat după ce a terminat școala generală și își are în continuare domiciliul acolo, la pensie a revenit în satul natal, recuperând casa părintească și făcându-și un tel din a salva acele valori culturale care, crede el, îi reprezintă zona, ca și din educarea tinerilor din sat în spiritul respectului și al dragostei față de aceste valori. După ce o viață întreagă a lucrat în domeniul cultural, ca tehnician fotograf și fotoreporter al Serviciilor Române de Informații pe probleme de cultură, atunci când s-a întors în sat a știut de la bun început că acea căsuță veche de lemn, aproape dărâmată, cu acoperișul năruit pe jumătate, aflată nu departe de casa lui părintească, este cea mai potrivită pentru acest scop. A cumpărat-o fără să stea pe gânduri de la moștenitorii bătrânei care locuise acolo, cu intenția clară de a o transforma nu într-o casă de vacanță, ci într-un muzeu al comunității.

Anton Socaciu este un pasionat incorigibil de istorie, datorită profesorilor deosebiți pe care i-a avut în școală și la liceu și cărora le poartă o amintire plină de recunoștință, dar și de cultura locală, sub toate aspectele sale. În perioada sa de activitate, a avut mai multe expoziții personale de fotografie, chiar de fotografie etnografică. Este un perseverent autodidact, a citit multă istorie, cărți de etnografie și folclor, și în tinerețe a vizitat muzeu din toată țara, în mod sistematic. Este avid de informații în aceste domenii și tot ceea ce află de la specialiștii cu care intră ocazional în contact îi este de folos pentru muzeul lui.

A cumpărat casa în urmă cu zece ani, dar a deschis muzeul pentru public de puțin timp, abia în 2002-2003. Soția sa și unicul băiat, la rândul lui pasionat de folclor și în special de dansul popular, pe care-l performează cu pasiune și talent, l-au sprijinit. A trebuit să repare casa și să facă cu mâna lui și cu ajutorul fiului său, acum student, încercând să o restaureze după știință și puteri și să-i redea forma inițială: a înlocuit componente din lemn putrede, a tratat lemnul împotriva umezelii și a carilor, a făcut tencuieli interioare.

Casa are pod, pivniță și trei încăperi, în care se intră direct din cerdac, toate proiectate să devină săli de muzeu: o expoziție, o sală de documentare și o bucătărie tradițională funcțională. **Anton Socaciu** a îngrădit casa, a săpat în curte o fântână căreia î-a dat un aspect rustic, a lucrat grădina de legume și a pus pomi fructiferi, a prăsit stupi, căci visul lui este să pună pe picioare o adevărată gospodărie hațegană, în care vizitatorul, după ce află tot ce știe gazda despre cultura locală, să se poată odihni la umbră, să culeagă un fruct, să guste din miere, să bea un pahar de apă rece. Lucrările sunt departe de a fi terminate, căci proprietarul are ambiții mai mari: și-a propus să extindă muzeul cu o șură, nouă, dar construită după tiparul celor vechi, în care să expună uneltele agricole și utilaje (căruță, tractor, batoză), cu un şopron pentru depozitarea și protecția obiectelor neexpuse, care să funcționeze și ca atelier de restaurare, cu anexe gospodărești pentru păsări și animale de casă și chiar cu o moară de apă care să pună la lucru râușorul Breazova, ce trece prin spatele grădinii.

Anton Socaciu s-a gândit să amenajeze și casa părintească, o construcție solidă, de cărămidă, spațioasă, situată la mai puțin de 200 de metri de muzeu, tot ca o anexă a acestuia. Deși în prezent cea mai mare încăpere a acesteia funcționează oficial ca un mic bar (fără prea mult profit), colecționarul l-a întesat cu exponete mici și fotografie etnografică, într-o scenografie timidă, ușor derulantă, prefigurând un loc de odihnă, relaxare și conversație pentru vizitatorii muzeului.

Pentru a-și pune în practică proiectul, în 2000 colecționarul s-a zbătut să înfințeze și o asociație: Asociația Cultural-Umanitară „Socaciu”, sperând ca în acest mod să atragă mai ușor fonduri, atât pentru muzeul visat, cât și pentru dezvoltarea culturală a satului. Dintre obiectivele pe care și le propunea atunci Anton Socaciu, cel mai important, în afară de muzeu, era amenajarea unui club local al tineretului, dotat cu bibliotecă, studio audio și de fotografie-film, atelier de pictură, grafică, sculptură, internet, în spațiul generos al casei sale părintești. Acest obiectiv este departe de a deveni realitate, deși între timp, colecționarul a făcut multe pentru copiii și adolescenții satului: a organizat pentru ei, obținând și mici sponsorizări, diverse activități cultural-recreative (serate, concursuri pe teme culturale cu premii mai mult simbolice etc.), reușind chiar să-i coopteze pe cei mai entuziaști dintre ei într-un centru local („Zimbrul”) al Organizației Naționale „Cercetașii României”. Cu ajutorul tinerilor și al locuitorilor satului a reușit să depisteze și să recupereze documente și obiecte vechi, valoroase din punctul de vedere al tradițiilor locale.

Din păcate, în timp, Asociația s-a dovedit neputincioasă în a găsi resursele financiare importante necesare unor proiecte de asemenea anvergură. **Anton Socaciu** nu și-a pierdut însă nici entuziasmul, nici curajul. Continuă să creadă că activitatea muzeistică de identificare, colecționare, restaurare, conservare și expunere spre vizionare publică a valorilor culturale locale, ca și recuperarea, deocamdată la nivel de document, a tradițiilor locale și a meșteșugurilor vechi practicate în zonă (extragerea și prelucrarea fierului, prelucrarea lemnului, olăritul, țesutul) sunt datoria lui. Este convins de potențialul etnografic, istoric și arheologic valoros al localității natale și i se pare nedrept că nu poate face mai mult pentru promovarea lui. Primăria este departe, tocmai la Densuș, și poate de aceea nu s-a găsit încă o formulă viabilă de colaborare cu muzeul, dar colecționarul nu se supără. Știe că mai urgente sunt proiectele pentru infrastructură, pentru drumuri

și canalizare. Și aici, ca peste tot, cultura, ca și Cenușăreasa, rămâne întotdeauna ultima. Anton Socaciu ar fi mai bucuros dacă ar putea intra într-un circuit turistic și și-a pus mari speranțe în colaborarea cu Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului, o structură dinamică, care se dezvoltă tot mai mult de la an la an. Dar deocamdată colaborarea stă pe loc: „M-a interesat în mod deosebit, pentru că m-am înscris într-o asociație cu domnul profesor Grigorescu de la București, [...] un fel de asociație mare, cu trasee turistice în toată zona Hațegului, dar pe parcurs văd că s-a cam abandonat problema, [...] a rămas doar pe hârtie.”

De altfel, colecționarul nu ține morți să fie foarte vizitat acum, câtă vreme doar o cameră din cele trei proiectate este amenajată complet pentru turiști. În celealte camere nu este posibilă deocamdată delimitarea de spațiul privat, lucrurile sunt amestecate, iar lui Anton Socaciu îi place ca totul să fie limpede. În lipsa fondurilor care ar face lucrurile să se miște mai repede, plăcerea lui cea mai mare este să îmbunătățească permanent colecția și modalitățile de expunere a obiectelor.

Pentru că a început să colecționeze obiecte pentru muzeul lui doar de puțină vreme (cele moștenite fiind prea puține, deși a păstrat de la părinții și din casa pe care a cumpărat-o tot ce se putea păstra), nu are foarte multe piese. Însă câteva au o valoare deosebită. Colecționarul a strâns numeroase mostre ale unui meșteșug local aproape dispărut – fieraria (din Valea Fierului, aflată în imediata vecinătate a satului, se extrăgea fierul, care era apoi transportat la Hunedoara; între 1850 și 1875 aici au funcționat și câteva topitorii de fier), dar și unelte agricole, ceramică și țesături, piese de mobilier sau de port, cărți și documente vechi, monede și bancnote care au circulat în zonă, obiecte țărănești și „domnești”, unele de origine austro-ungară. A adus în curte pietre de moară, roci cu fosile și un frumos sarcofag roman. S-au strecurat în colecție și piese rare sau obiecte cu poveste: o oca românească, un ștarț de mină, o cască de soldat din primul război mondial etc. Colecția, incipientă, se străduiește să reflecte modul în care trăiesc hațeganii și astăzi: înconjurați de urmele unei istorii de 2000 de ani de conviețuire multietnică (români, maghiari, romi) și pluriconfesională.

Oamenii îl privesc cu ochi îngăduitori, dar nu se implică prea mult. „Foarte bine că face. [...] Că dacă nu, pierde toată tradiția română. E un lucru excepțional de bun. [...] Noi gândim în felu' nost lucrurile.” (Macra Petre) Unii îi mai dau obiecte, pe de o parte, pentru că mai bine stau la muzeu decât să le arunce, căci în ochii lor mare valoare nu mai au, pe de alta, pentru că se bucură de „mica atenție” (bani sau produse) cu care îi răsplătește proprietarul muzeului. „Datorită faptului că am început o activitate de amenajare a unui muzeu, cei care mă cunoșteau veneau și mi le aduceau. Unii pentru o mică atenție, alții pentru plăcerea lor de a aduce obiectele la muzeu... Dar acum s-a schimbat plăcerea, pentru că le vând cu bani mai mulți alțor clienți, chiar de afară sau de prin Banat, care le duc din zonă. E mai important banul decât muzeul. Astăzi banul e mai important ca orice, dacă un obiect din ăla pe care mi l-a adus gratis acum valorează, să zic, două - trei sute de euro, el îl vinde cu cincizeci, o sută de mii...” Bătrânenii sunt mai săritori și mai nostalgici. Unul dintre ei, vecinul Gheorghe, deși se deplasează cu greutate, îl ajută pe Anton Socaciu, povestind vizitatorilor de ocazie din legendele și istoria satului, aşa cum s-au păstrat vîi în memoria lui. Localnicii îi mai trimit turiști, când aceștia nimeresc prin sat. Mai vin și copiii uneori la muzeu, singuri.

Într-o zonă cu atâtea vestigii istorice cum este Țara Hațegului (să nu uităm că la câțiva kilometri se află ruinele capitalei Sarmizegetusa Ulpia Traiana și muzeul de istorie în grija căruia acestea se află), mai există un colecționar de piatră romană, dar niciunul de obiecte etnografice, cum ne spune, cu mândrie, Anton Socaciu. „M-a deranjat foarte mult perioada de după Revoluție. Când am văzut distrugerea care se făcea și la Sarmizegetusa, adică în amfiteatre circulau cai, căruțe, muzeul a fost vandalizat, spart, obiecte furate, o serie mare, o colecție mare de bani și obiecte au fost furate, am fost și în partea cealaltă, la Munții Orăștiei, unde majoritatea aurului a fost scos, erau gropi imense, pur și simplu, pe zone de kilometri întregi, și văzând aici în zonă că obiectele sunt luate sistematic de către culegători țigani care le duceau în zona Banatului și le scoteau afară din țară, am hotărât pur și simplu să le adun și eu. Cunoșteam modul de adunare a obiectelor din străinătate, cum practicau alți colecționari, dar eu m-am axat pe [...] obiecte care le folosea țăranul în gospodărie, nu pe obiecte cu valoare de patrimoniu, aur sau alte chestii... Obiectele astea poate valorează mai mult decât aurul, practic.”

(text de Ana Pascu și Carmen Mihalache)

